

Інформація
до парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики
Верховної Ради України на наступні п'ять років»

1. З питань гідрометеорологічної діяльності.

Державна служба з надзвичайних ситуацій здійснює моніторинг забруднення навколишнього природного середовища в пунктах державної системи гідрометеорологічних спостережень, зокрема атмосферного повітря в населених пунктах, поверхневих вод, ґрунтів. На цей час в Україні триває реформування системи моніторингу. Оцінка стану забруднення атмосферного повітря в містах України проводиться за даними спостережень у 39 містах на 129 стаціонарних постах спостережень.

ДСНС у межах повноважень бере участь у виконанні окремих завдань Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Зазначена Угода спрямована на вдосконалення системи оцінки якості атмосферного повітря, яка б відповідала вимогам Директив 2008/50/ЄС та 2004/107/ЄС.

Проведено аналіз відповідності існуючої мережі спостережень за якістю атмосферного повітря вимогам Директиви 2008/50/ЄС.

Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 28 лютого 2018 року № 154, зареєстрованим у Мін'юсті 22 березня 2018 року за № 351/3180, затверджено Порядок здійснення моніторингу за вмістом миш'яку, кадмію, ртуті, нікелю та поліциклічних ароматичних вуглеводнів в атмосферному повітрі. Цим Порядком визначається порядок оцінки рівня забруднення атмосферного повітря миш'яком, кадмієм, нікелем та бенз(а)піреном, що є маркером канцерогенного ризику вмісту поліциклічних ароматичних вуглеводнів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 року № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря», розробленою Мінприроди з урахуванням наданих ДСНС пропозицій, затверджено Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря. Цей Порядок визначає механізм організації та здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря

Нагальним питанням для подальшої імплементації зазначених директив є створення в Україні відповідно до вимог Директив 2008/50/ЄС та 2004/107/ЄС сучасної європейської системи моніторингу якості атмосферного повітря із автоматизованими постами спостереження, оснащеними газоаналізаторами для

визначення забруднювальних речовин (діоксиду сірки, діоксиду та оксиду азоту, твердих часток $PM_{2,5}$ та PM_{10} , свинцю, бензолу, оксиду вуглецю, озону, миш'яку, кадмію, ртуті, нікелю, поліциклічних ароматичних вуглеводнів) і датчиками для вимірювання метеорологічних параметрів та з можливістю передавання даних моніторингу в режимі онлайн до мережі інтернет.

Створення європейської системи моніторингу якості атмосферного повітря потребує здійснення ряду першочергових заходів у переоснащенні системи спостережень за забрудненням атмосферного повітря національної гідрометеорологічної служби, частину з яких ДСНС уже почала реалізувати. Зокрема розроблено проєкт Стратегії розвитку гідрометеорологічної діяльності в Україні до 2030 року та проєкт Концепції Державної цільової програми матеріально-технічного забезпечення діяльності національної гідрометеорологічної служби на період 2020–2022 років.

Пропозиції до рекомендацій.

Розробити та прийняти Закон України «Про затвердження Державної цільової програми матеріально-технічного переоснащення національної гідрометеорологічної служби на 2020–2022 роки».

2. З питань законодавчого врегулювання видобування бурштину-сирцю.

Незаконний видобуток бурштину та налагодження ефективної протидії цьому виду протиправної діяльності – вкрай важлива тема для Волинської, Житомирської та Рівненської областей та держави цілому.

На сьогодні відсутність належного правового регулювання у сфері надрокористування, відносна дешевизна та простота технології його кустарного видобування, а також складна соціально-економічна ситуація і низький рівень зайнятості населення призвели до суттєвого загострення ситуації в озвучених мною регіонах наприкінці 2015, початку 2016 років.

При цьому кримінальна відповідальність за порушення правил охорони надр (ст. 240 КК України) не є стримуючим фактором для бурштинокопачів, адже у більшості випадків їхні протиправні дії оцінюються мізерними штрафами.

Так, у 2015 році на Рівненщині при перевезенні понад 2,5 тон бурштину затримано мешканця Львова. Протиправні дії зазначеного громадянина судом оцінені у 17 тис. грн. штрафу. При цьому, що приблизна оціночна вартість вилученого у нього каміння становила 3 млн. грн.

Іншою проблемою є катастрофічні екологічні наслідки, спричинені варварським методом відкритого видобутку бурштину. Лише за приблизними підрахунками у трьох регіонах копачами пошкоджено понад 6,2 тис. гектар земель лісового фонду та понад 1 тис. га земель сільськогосподарського призначення.

Окреме питання, яке потребувало невідкладного вирішення – масовий характер залучення мешканців «бурштинових» регіонів до незаконного промислу.

Яскравий приклад масового характеру незаконного промислу мав місце на початку 2016 року поблизу смт. Клесів Рівненської області, коли близько 7 тис. старателів учинили опір працівникам поліції, погрожували вбивством та застосуванням насильства.

Наслідком таких сутичок нерідко були і травмування працівників поліції. Так, у Сарненському районі при спробі правоохоронців припинити видобуток мінералів, близько тисячі осіб вчинили опір. При цьому вони застосовували зброю, кидали каміння та палиці. Результат – 10 поліцейських поранено. Того ж дня зловмисники підпалили стаціонарний пост поліції.

Небезпечним бурштиновий промисел є і для самих копачів. Яскравий приклад – перестрілка та застосування бойової гранати між двома групами старателів, яка відбулася на початку 2017 року у місті Олевськ. У результаті 8 осіб отримали вогнепальні поранення, двоє з них в подальшому померли.

За таких умов керівництво МВС та Національної поліції неодноразово зверталося до органів влади з пропозицією щодо необхідності невідкладного вжиття консолідованих зусиль із налагодження ефективної протидії зазначеному незаконному промислу, нормативного урегулювання видобутку бурштину, посилення відповідальності за вчинення злочинів цієї категорії.

Проте належних заходів реагування на державному рівні вжито не було.

Розуміючи характер та масштаби проблеми на відомчому рівні було прийнято рішення про посилення правоохоронного тиску на злочинність у сфері незаконного видобутку бурштину.

З метою забезпечення системності та плановірності роботи розроблено план МВС, який передбачав реалізацію спільних з ДПС, ДСНС, ДМС та Нацгвардією відповідних заходів. Окремі з них передбачали співпрацю з СБУ, Генпрокуратурою та ДФСУ.

Початком активної протидії незаконному промислу стало утворення у квітні 2016 року на базі Сарненського відділу поліції оперативного штабу.

В підпорядкування керівника штабу з інших регіонів держави відряджено близько 200 поліцейських підрозділів поліції особливого призначення, надано 12 одиниць спеціальної та бронетехніки, залучено групи аеророзвідки з відповідною технікою, сформовано пересувні (пошукові) мобільні групи.

Безпосереднім результатом діяльності оперативного штабу стало вилучення каміння на суму понад 5,2 млн. грн., 90 одиниць автотранспорту, понад 160 мотопомп, а також знаряддя для видобутку, орієнтовна вартість якого складає 15 млн. грн.

З метою недопущення в зону видобутку бурштину протиправних елементів виставлено 14 блокпостів (8 – у Рівненській області, 4 – у Житомирській та 2 – у Волинській), на яких у цілодобовому режимі поліція несе службу спільно з військовослужбовцями НГУ.

Вжиті превентивні заходи, збільшення поліцейської присутності, виставлення додаткових блок-постів та належне технічне забезпечення дали свій результат. Якщо у 2016 році поліцією розпочато 56 проваджень за фактами

незаконного видобутку бурштину, то у наступному році задокументовано вже 112 кримінально-караних таких спроб. При цьому кількість осіб, яким повідомлено про підозру в учиненні таких злочинів, збільшилась в четверо (з 32 до 128).

Зважаючи на несуттєве покарання за порушення правил охорони надр при наявності підстав ми почали використовувати додаткову кваліфікацію протиправних дій копачів – опір представникам влади, а також погроза або насильство відносно правоохоронців. За цими статтями упродовж останніх трьох років ми розпочали 152 провадження (*Рівненська область – 149, Волинська – 2, Житомирська – 1*).

Вжитими заходами нам вдалося суттєво послабити позиції копачів, а головне – налагодити діалог з місцевим населенням. Кількість масових фактів непокори та активність осіб, що займаються незаконним промислом суттєво зменшилась. У 2018 році поліцією розпочато 65 проваджень (повідомлено про підозру 82 особам), а з початку цього року – 39 (підозра – 24 особам).

Водночас, очевидно, що для ефективної протидії незаконному видобутку бурштину у північних областях країни зусиль поліції недостатньо. Це проблема державного рівня та потребує консолідованих заходів реагування не тільки правоохоронців, але і органів державної влади, громадськості.

В першу чергу необхідно ініціювати внесення змін до Кримінального кодексу в частині посилення відповідальності за порушення правил охорони надр. На сьогодні цей злочин не відноситься до категорії тяжких та особливо тяжких, що виключає можливість проведення оперативно-розшукових заходів, суттєво ускладнює документування організаторів і виконавців цього незаконного бізнесу. Фактично поліція не має змоги працювати на упередження, а лише фіксує вже скоєні правопорушення.

Необхідно запровадити кримінальну відповідальність за здійснення операцій, пов'язаних зі збутом бурштину, яка на сьогодні законодавством взагалі не передбачена.

Важливим заходом щодо запобігання нелегальному видобутку бурштину є законодавче врегулювання цієї діяльності.

Необхідно щоб у законопроекті чітко визначалися умови легалізації цього бізнесу, регламентувалися і спрощувалися дозвільні процедури. За відсутності відповідного нормативного акту ми маємо безліч старателів, які працюють поза законом та лише два держпідприємства, яким офіційно дозволено видобуток бурштину. Проте, зважаючи на постійну зміну працівників та керівного складу обидва підприємства перебувають у стані стагнації та фактично не приносять прибутку державі.

3. З питань участі підрозділів поліції у протиепізоотичних заходах.

Відповідно до статті 47 Закону України «Про ветеринарну медицину», з метою ліквідації загрози та недопущення поширення африканської чуми

свиней в місцях її спалахів територіальними підрозділами Національної поліції забезпечено участь поліцейських у встановленні та функціонуванні карантинних постів у межах інфікованих зон. Для несення служби на вказаних карантинних постах залучаються поліцейські з числа особового складу відділів (відділень) поліції районів на території яких розташована карантинна зона.

Крім того, за зверненням державних інспекторів ветеринарної медицини або уповноважених лікарів ветеринарної медицини, підрозділи поліції в межах компетенції надають допомогу щодо реалізації спільних заходів, спрямованих на ліквідацію спалахів африканської чуми свиней, зокрема у проведенні спільних рейдів до приватних домогосподарств в зоні карантину.

Також, з метою недопущення незаконного перевезення автотранспортом тварин та продукції тваринництва, керівництву територіальних підрозділів Національної поліції надано відповідні доручення щодо посилення контролю за рухом таких транспортних засобів. Так, у разі виявлення поліцейським під час перевірки зупиненого транспортного засобу, що здійснює перевезення живих тварин та продукції з них, відсутності ветеринарних документів на вантаж, про такий факт невідкладно інформується відповідний територіальний підрозділ Держпродспоживслужби для вжиття заходів реагування відповідно до вимог ветеринарно-санітарного законодавства.

Водночас територіальними підрозділами Національної поліції посилено роботу щодо ліквідації несанкціонованої торгівлі живими тваринами та продовольчими товарами у тому числі із залученням місцевих органів виконавчої влади та представників територіальних громад. Так, за 9 місяців 2019 року поліцейськими складено близько 8,7 тис. адміністративних матеріалів за ст. 160 Кодексу України про адміністративні правопорушення (торгівля з рук у невстановлених місцях) відносно осіб які здійснювали торгівлю на стихійних ринках.

Крім того створено необхідний резерв сил і засобів для оперативного реагування на запровадження карантину (карантинних обмежень) тварин та залучення поліцейських до несення служби на карантинних ветеринарних постах для надання допомоги щодо локалізації, контролю та ліквідації особливо небезпечної (карантинної) хвороби.

Робота в даному напрямку продовжується та перебуває на контролі керівництва Департаменту превентивної поліції Національної поліції України.

4. З питань порушення у сфері екології.

З початку 2019 року у ході проведення загальнодержавних профілактичних заходів працівниками підрозділів поліції на воді Національної поліції України виявлено ряд порушень у сфері екології.

Підрозділами поліції на воді обслуговується близько 30 тис. квадратних кілометрів територіальних морських вод в Азовському і Чорному морях та основні внутрішні водні об'єкти держави.

Одним з основних завдань цих підрозділів є профілактика, виявлення, припинення та документування правопорушень на водних об'єктах держави,

забезпечення безпеки судноплавства та контролю за використанням водних шляхів.

Порушення правил охорони водного середовища в нашій державі, на жаль, непоодинокі, зокрема забруднення річки Дніпро викидами різних підприємств, що викликає суспільний резонанс.

Відповідно до висновків фахівців річка забруднюється викидами із мийок машин, у водойми потрапляють фосфати, масла, бензин та ін. У столиці майже три тисячі мийок, але очисні споруди мають лише сімсот. Нечистоти потрапляють також і з не менш забрудненої річки Либідь, що впадає в Дніпро, в якій безліч сміття.

Наслідком цього є застоювання річкових вод та перетворення їх у болото, адже із-за сміття майже відсутня течія, що в свою чергу призводить до щорічного цвітіння водойми.

Так, з початку поточного року задокументовано понад 140 фактів порушень правил охорони вод, одним з яких є забруднення басейну річки Хомора. В результаті чого на поверхні водойми виявлено значний шар білої піни і маслянистої речовини. Забруднення здійснюється, через труби з відходами ТОВ «Панінківська картонно-паперова фабрика», які спрямовані безпосередньо у вказану річку.

Внаслідок скидів екологічна ситуація на території держави є критичною, що спричиняє масовий мор риби, моллюсків, водної рослинності та інших водних організмів. Швидкими темпами знищується флора та фауна, вживання забрудненої води може призвести до тяжких наслідків – масового захворювання населення різними інфекційними хворобами, зокрема, дизентерією, черевним тифом, лептоспірозом, холерою, ротавірусними інфекціями тощо.

Не менш важливою є проблема морського забруднення. Порушення у цій сфері часто здійснюється з метою уникнення витрат на дотримання законодавства про охорону навколишнього середовища, наприклад, незаконний викид нафти в море дозволяє зменшити витрати, пов'язані з її фільтрацією та закупівлею відповідного обладнання.

Для вирішення вказаної проблеми на запрошення Державної екологічної інспекції України делегацією Національної поліції в місті Одеса проведена зустріч в рамках операції Інтерполу та Європолу «30 днів на морі», яка націлена на протидію забрудненню морського середовища.

Основне завдання цієї операції – налагодження протидії порушенням у сфері морського забруднення, особливо у сфері незаконних викидів із суден.

Слід зазначити, що однією з проблем в екологічній галузі є браконьєрство та неконтрольований промисловий вилов живих біоресурсів. Так, в Азовському морі залишилась лічена кількість риби виду осетрових. За даними Державної служби статистики неконтрольований промисловий вилов риби в морях перевищує норму майже на 90%. Промисел певних видів риб заборонений законодавством, але це зовсім не значить, що він відсутній. Браконьєрство нікуди не зникло. Займаються браконьєрством не тільки «браконьєри-одинаки»,

але і офіційні промислові підприємства. Також під прикриттям «наукових програм» виловлюється в десятки а подекуди у сотні і навіть у тисячі разів більше біоресурсів ніж це потрібно для досліджень.

Внаслідок недосконалості законодавчої бази у сфері екології ефективність роботи поліції в цьому напрямку знижується, а часом і зовсім залишає безкарними правопорушників, що негативно впливає на стан правопорядку в державі.

Під час здійснення патрулювання на водних об'єктах держави правоохоронцями виявляються правопорушення, пов'язані із браконьєрством. Проте належне їх документування неможливе у зв'язку з тим, що відповідно до статті 255 КУпАП поліція не має право складати відповідні адміністративні матеріали. Тобто для вжиття заходів реагування необхідно викликати на місце події представників рибоохоронного патруля, які, у свою чергу, приїжджають із запізненням чи зовсім не з'являються, що призводить до затримання осіб більше ніж на 3 години, а також псування водних живих біоресурсів.

Ураховуючи викладене, вважаємо за необхідне для забезпечення ефективної протидії вчиненню правопорушень у сфері екології на законодавчому рівні розглянути питання, щодо внесення змін до законодавства з метою надання повноважень Національній поліції України функцій у сфері екологічної безпеки, на законодавчому рівні заборонити промисловий вилов біоресурсу в річках на 3 роки, на морі 2 роки. Міжвідомчими комісіями вивчити (з залученням фахівців УПВП) проблематику ручного лову з подальшим законодавчим врегулюванням та жорсткою відповідальністю за її порушення.

**Начальник Управління взаємодії
з Державною службою України
з надзвичайних ситуацій України**

Василь СКАКУН